

การสร้างสรรคนาฏศิลป์ ชุด รอยลาว ขลุ่ยบางไส้ไก่
THE CREATION OF DANCE “ROY LAOS KLUI BANG SAI KAI”

ธนนท์พัชร อัสวเสมาชัย^{1*}, กชกร ชิตท้วม², คมชวีร์ พสุริจันทร์แดง³, อัมรินทร์ แรงเพชร⁴
Tananpach Asavasemachai¹, Kodchakorn Chitthum², Khomchawat Phasurichandaeng³,
Ammarin Rangphet⁴

^{1,2,3}ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา กรุงเทพมหานคร 10600, ประเทศไทย

^{1*,2,3}Assistant Professor Dr., Faculty of Humanities and Sciences, Bansomdejchaopraya Rajabhat University, Bangkok, 10600, Thailand

⁴ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วิทยาลัยการดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา กรุงเทพมหานคร 10600, ประเทศไทย

⁴Assistant Professor, Music College, Bansomdejchaopraya Rajabhat University, Bangkok, 10600, Thailand

E-mail address (Corresponding author) : ¹tananpach.as@bsru.ac.th (Author) : ²kodchakorn.ch@bsru.ac.th;

³khomchawat.ph@bsru.ac.th; ⁴ammarin.ra@bsru.ac.th

รับบทความ : 18 เมษายน 2565 / ปรับแก้ไข : 2 มิถุนายน 2565 / ตอรับบทความ : 24 สิงหาคม 2565

Received : 18 April 2022 / Revised : 2 June 2022 / Accepted : 24 August 2022

DOI : 10.14456/nrru-rdi.2022.61

ABSTRACT

The elaborate Bang Sai Kai flute is a valuable cultural capital that clearly reflects the local way of life and culture. This creative research aimed at finding patterns in the creation of dance from local wisdom, flute making of the Bang Sai Kai community (Laos Village) under the name "Roi Lao Klui Bang Sai Kai" through the study of documents on the history, way of life, arts, culture, and local wisdom of the Bang Sai Kai people. Using an unstructured interview form, data were collected with 3 targets, analyzed content to develop a model based on creative dance principles, experimental performance 5 times, presented through video, and created a performance assessment form. The total confidence value of 1.00 was obtained through 3 specially selected experts. The choreography was evaluated at the highest level. Story, performer, sound, props, area, and light were assessed at the high and highest level. The costume design aspect was rated at medium and high. Demonstrates the ability to develop further into a research and development design approach in industrial education, product quality development of a new product, or a modern invention, or develop processes system or method of operation to get something better than before bringing the product to the market.

Keywords : Bang sai kai flute, Creative dance, Bang sai kai community

บทคัดย่อ

ขลุ่ยบางไส้ไก่มีความประณีตนับเป็นทุนทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นได้อย่างชัดเจน ก่อให้เกิดการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหารูปแบบในการสร้างสรรคนาฏศิลป์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำขลุ่ยของชุมชนบางไส้ไก่ (หมู่บ้านลาว) ภายใต้ชื่อชุดการแสดง “รอยลาว ขลุ่ยบางไส้ไก่” ผ่านการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับประวัติ วิถีชีวิต ศิลปะ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวลาวบางไส้ไก่ ใ้ใช้แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมายที่เลือกแบบเจาะจง 3 คน วิเคราะห์เนื้อหาสู่การพัฒนารูปแบบตามหลักการสร้างสรรคนาฏศิลป์ ทดลองการแสดง 5 ครั้ง นำเสนอผลงานรูปแบบวิถีทัศน์และสร้างแบบประเมินประสิทธิภาพที่มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 1.00 ผลการศึกษาพบว่าการออกแบบลีลาได้รับการประเมินระดับมากที่สุด ด้านบทการแสดง นักแสดง เสียง อุปกรณ์ประกอบการแสดง พื้นที่การแสดง และแสงได้รับการประเมินระดับมากที่สุด ส่วนด้านการออกแบบเครื่องแต่งกายได้รับการประเมินระดับปานกลางและมาก แสดงให้เห็นถึงความสามารถนำไปพัฒนาต่อยอดสู่แนวทางการออกแบบการวิจัยและพัฒนา

การศึกษาในวงการอุตสาหกรรม การพัฒนาคุณภาพสินค้า การผลิตภัณฑ์ใหม่หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ หรือพัฒนากระบวนการ ระบบหรือวิธีการทำงาน เพื่อให้ได้สิ่งที่ดีขึ้นกว่าเดิม ก่อนที่จะนำผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาด

คำสำคัญ : ชลุ่มบางไส้ไก่, การสร้างสรรค์นาฏศิลป์, ชุมชนบางไส้ไก่

บทนำ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นนับเป็นทุนทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าที่เกิดจากการสั่งสมองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมนำมาพัฒนาต่อยอด ถ่ายทอด และสืบต่อกันมารุ่นต่อรุ่น ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่และวัฒนธรรมท้องถิ่นได้อย่างชัดเจน ชุมชนบางไส้ไก่ (หมู่บ้านลาว) เป็นชุมชนเก่าแก่ที่เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี โดยบรรพบุรุษเป็นชาวลาวที่ถูกกวาดต้อนมาจากเวียงจันทน์ ซึ่งพระเจ้ากรุงธนบุรีโปรดเกล้าตั้งรกรากอยู่บริเวณคลองบางไส้ไก่ ครั้นสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ได้ทรงชุบเลี้ยงชาวลาวเป็นจำนวนมากไว้ในวังของพระองค์ เนื่องจากพระองค์ทรงโปรดการขับร้องแฉ่วเพลงลาวและการเป่าแคนเป็นอย่างมาก ต่อมาเมื่อ วันศุกร์ แรม 14 ค่ำ ปีฉลู สัปตศก พ.ศ. 2401 ได้มีประกาศห้ามมิให้มีการแฉ่วลาวเป่าแคน ชาวลาวบางไส้ไวจึงเลิกทำแคนและหันมาทำชลุ่มแทน (Jutaviphat, 1999, pp. 16-17) ชุมชนบางไส้ไก่ แขวงหิรัญบุรี เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร เป็นหมู่บ้านที่มีประวัติในการผลิตชลุ่มอันยาวนาน การทำชลุ่มบ้านลาวเริ่มตั้งแต่การคัดเลือกไม้รวกให้ได้ขนาดแล้วนำไปสร้างลายด้วยการใช้ตะกั่วหลอมเหลวแล้วเทราดลงบนผิวไม้รวกที่นำมาทำชลุ่ม ลายที่ปรากฏบนชลุ่มนั้นจะสามารถกำหนดได้ตามความชำนาญของผู้ทลาย โดยการใช้ข้อมือและจังหวะในการทลาย ซึ่งถือเป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่ทำให้ชลุ่มบ้านลาวมีชื่อเสียงในเรื่องของลวดลายศิลปะบนตัวชลุ่มซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ซึ่งปัจจุบันได้เลิกทำเพราะสารตะกั่วก่อให้เกิดมลภาวะเป็นพิษ จากนั้นจะนำตัวชลุ่มมาเจาะรูปิดล้นทำให้เกิดเสียงมาตรฐาน จึงสำเร็จขั้นตอนตามขบวนการทำชลุ่ม (Suwancharas et al., 2019, pp. 65, 68) และชาวบ้านที่ยังคงประกอบอาชีพการทำชลุ่มแบบดั้งเดิมมีเพียง 3 ครัวเรือน และยังคงเปิดสอนกรรมวิธีขั้นตอนองค์ความรู้ ภูมิปัญญา วัฒนธรรมการทำชลุ่มแบบดั้งเดิมให้กับเยาวชน นักเรียน นักศึกษา และผู้ที่สนใจการทำชลุ่มเพื่อสืบสานต่อไป โดยผลมาจากช่วง ๆ หนึ่งที่มีความต้องการเครื่องดนตรีเป็นอย่างมาก ชาวลาวส่วนใหญ่จึงเปลี่ยนมายึดอาชีพการทำเครื่องดนตรีเพื่อเลี้ยงชีพและดำรงชีวิตของตนเอง มีการถ่ายทอดภูมิปัญญา ศิลปะวิทยาการแขนงต่าง ๆ ผ่านสถาบันครอบครัว วัด และปราชญ์ท้องถิ่น และยึดถือเป็นอาชีพจนถึงปัจจุบัน อาทิเช่น การประดิษฐ์บายศรี หัวโขนบ้านศิลป์ไทย รวมไปถึงชลุ่มบ้านลาว อันเป็นที่ยอมรับในวงดนตรีไทยว่ามีคุณภาพและความสวยงามเป็นอันดับต้น ๆ ของประเทศไทย (Chareonrob, Kreitkong, & Wongsrikeaw, 2016, pp. 14-16) ซึ่งจากประวัติความเป็นมาอันยาวนานผนวกกับฝีมือการทำชลุ่มที่มีคุณภาพดี มีความประณีตจนเป็นที่ยอมรับของคนทั้งในประเทศและต่างประเทศ จึงนับได้ว่าเป็นสิ่งสะท้อนถึงมรดกภูมิปัญญาและความสามารถของช่างฝีมือทำชลุ่มแห่งหมู่บ้านลาวแห่งนี้

การที่มนุษย์เริ่มการแสดงออกความรู้สึกภายในด้วยการแสดงลีลา จากนั้นผ่านการจัดการของมนุษย์สู่การเดินรำในรูปแบบต่าง ๆ เป็นการเคลื่อนไหวร่างกายที่เป็นเครื่องมือแสดงออกถึงอารมณ์ ความรู้สึกภายในจากองค์ประกอบและส่วนต่าง ๆ ภายในร่างกายจนเกิดเป็นการแสดงที่มีลีลาน่าสนใจ ทำให้นักแสดงและผู้ชมเกิดความคล้อยตาม มีความผูกพันที่ เกี่ยวข้องกับจิตวิญญาณสามารถนำไปสู่ การพัฒนารูปแบบนาฏศิลป์ในแบบของตนเอง (Asawasemachai, 2021, p. 157) ด้วยการเชื่อมโยงจากสิ่งที่คิดค้นไปสู่สิ่งที่ประดิษฐ์การเคลื่อนไหวร่างกายให้มีรูปแบบสอดคล้องกับเรื่องที่มีผู้วิจัยให้ความสนใจนำเสนอความคิดและจินตนาการผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานอย่างแตกต่างและเป็นประโยชน์อย่างสร้างสรรค์ (Theeravaravissitt, 2016, pp. 16-17; Phothiyeen, 2019, p. 12) ดังนั้น

คณะผู้วิจัยจึงมีแนวคิดในการสร้างสรรค์ผลงานจากภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำขลุ่ย ผ่านรูปแบบการแสดงทางด้านนาฏศิลป์ โดยมุ่งนำเสนอกรรมวิธีการทำขลุ่ยและลวดลายขลุ่ยที่เป็นลายดั้งเดิมซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เพื่อเป็นการรักษา ส่งเสริม และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ซึ่งนำมาสู่การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ ชุด รอยลาว ขลุ่ยบางไส้ไก่ เพื่อเป็นการคำนึงถึงคุณค่าของความหลากหลายทางวัฒนธรรมของขลุ่ยบางไส้ไก่

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อค้นหารูปแบบในการสร้างสรรค์นาฏศิลป์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำขลุ่ยของชุมชนบางไส้ไก่ (หมู่บ้านลาว) ภายใต้ชื่อชุดการแสดง “รอยลาว ขลุ่ยบางไส้ไก่”

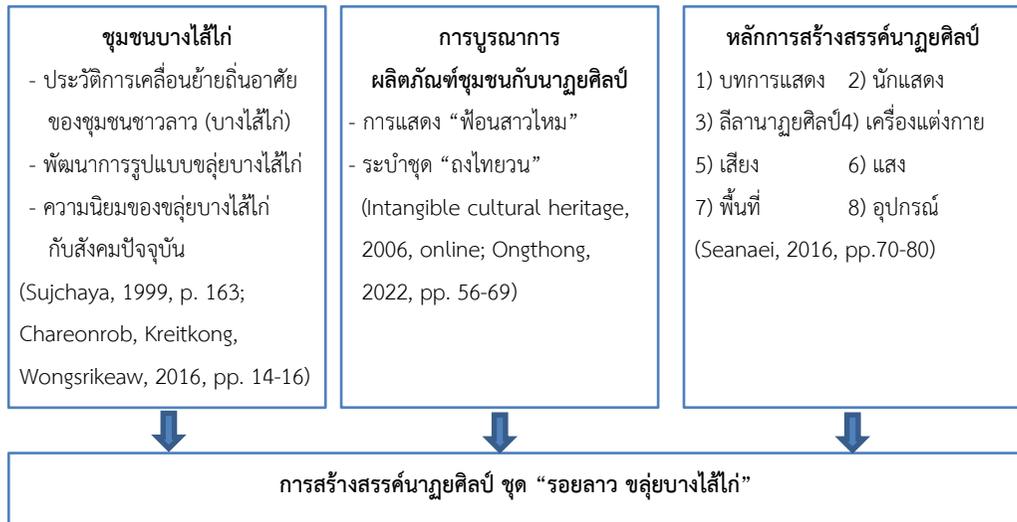
ประโยชน์การวิจัย

คณะผู้วิจัยสามารถนำผลงานการสร้างสรรค์ไปใช้ประชาสัมพันธ์เพื่อให้บุคคลทั่วไปได้ตระหนักรู้ถึงขลุ่ยบางไส้ไก่ ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น โดยเผยแพร่ผ่านสื่อออนไลน์ และนำเสนอผ่านเวทีการนำเสนอเกี่ยวกับการพัฒนาองค์ความรู้จากชุมชนสู่ผลงานสร้างสรรค์ นอกจากนี้ ได้รับคัดเลือกจากมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยานำเสนอต่อพลเอกดาวพงษ์ รัตนสุวรรณ องคมนตรีในการนำเสนอผลงานที่ได้รับการพัฒนาจากผลิตภัณฑ์ชุมชนฝั่งธนบุรี และได้รับรางวัลนักปกครองท้องถิ่นดีเด่นแห่งปีและนวัตกรรมท้องถิ่น ประจำปี 2563

การทบทวนวรรณกรรม

งานวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยดำเนินการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับบรรพบุรุษของชาวลาวบางไส้ไก่ มีความสัมพันธ์ไปมาหาสู่กับชาวลาวที่จังหวัดสระบุรี อพยพมาจากเมืองเวียงจันทน์ ปรากฏหลักฐานว่าถูกกวาดต้อนมาสองครั้งใหญ่ คือ ในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรีครั้งหนึ่งและคราวปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์อีกคราวหนึ่ง ชาวลาวบางไส้ไก่นี้ประกอบอาชีพการทำขลุ่ยมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (Sujchaya, 1999, p. 163) หากมองย้อนไปในอดีตชาวบ้านในชุมชนบางไส้ไก่ทำขลุ่ยขายก็เพียงเพื่อแลกกับปัจจัยสี่ หรือนำไปขายในสถานที่ที่มีการแสดงดนตรีเพื่อความรื่นเริง และปัจจุบันนี้ขลุ่ยได้กลายเป็นวัฒนธรรมของชาติไปแล้ว กลายเป็นธุรกิจที่สุดในแง่การศึกษาการนาฏภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่นาฏศิลป์สร้างสรรค์ คณะผู้วิจัยไม่เพียงแต่ต้องการสะท้อนถึงอัตลักษณ์ของชุมชนผ่านขลุ่ยและลายขลุ่ย แต่ยังคำนึงถึงรูปแบบการสร้างสรรค์ที่มีความแตกต่างออกไปจากเดิม และหลากหลายรูปแบบด้วยการวิเคราะห์กระบวนการค้นหาคำประกอบในการสร้างสรรค์ อาทิ การศึกษาขนานนาฏศิลป์ที่ประดิษฐ์โดยพอกุย สุภาวสิทธิ์ ที่เรียกว่า “พ่อนสาวไหม” ซึ่งเป็นการบูรณาการระหว่างวิถีชีวิตสวนวิธีการปลูกต้นหม่อน เก็บฝ้ายสาวไหม และทอผ้าของชาวบ้าน ร่วมกับการใช้ฆ้อง กลอง และฉาบเป็นเครื่องประกอบจังหวะ โดยมีการถ่ายทอดให้แก่บุตรสาวคือ นางบัวเรียว รัตนมณีภรณ์ (สุภาวสิทธิ์) ช่างพ่อนประจำวัดศรีทรายมูล จังหวัดเชียงราย ต่อมาได้มีการปรับทำพ่อนกับนางพลอยศรี สรรพศรี ครุฑนาฏศิลป์โรงเรียนเชียงรายวิทยาคม ช่างพ่อนเก่าในคุ้มเจ้าแก้วนารัฐ โดยได้แทรกลีลาทำรำนาฏศิลป์ไทยเข้าไป และปรับแก้อีกครั้งเมื่อปี พ.ศ. 2518 หลังจากมีการก่อตั้งโรงเรียนนาฏศิลป์ ส่วนภูมิภาคแห่งแรกขึ้นที่จังหวัดเชียงใหม่ (ปัจจุบัน คือ วิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่) เมื่อปี พ.ศ. 2514 เข้ากับทำพ่อนสาวไหมของนายคำ กาไว้วัย ผู้มีความสามารถพ่อนสาวไหมได้ทั้งชายและหญิง โดยอยู่ในความควบคุมของนางสาวประนอม ทองสมบุญ อดีตผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ จนเป็นที่นิยมนำออกแสดงในโอกาสต่าง ๆ จนถึงปัจจุบัน (Intangible cultural heritage, 2006, online) และการศึกษาการแสดงงิ้วไทยวน เป็นการแสดงประเภทระบำที่มีแนวคิดและแรงบันดาลใจมาจาก “ถง” หรือ “ยาม” ของชาวไทยวน ในอำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี ถง เป็นสิ่งของที่ชาวไทยวนจะใช้ในชีวิตประจำวันในโอกาสต่าง ๆ

เช่น การใช้ถ้อยคำเพื่อการประกอบอาชีพทำไร่ นา ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์หนึ่งที่สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนและเป็นเครื่องมือที่แสดงถึงควมมีวัฒนธรรมที่ละเอียดอ่อนอันเป็นเอกลักษณ์ที่สามารถสื่อถึงกรรมวิธีการผลิต เทคนิคการทอ ลวดลาย สี รวมถึงแสดงให้เห็นคติความเชื่อ และประโยชน์การใช้สอยที่แตกต่างกันตามโอกาสในการดำเนินชีวิต (Ongthong, 2022, p. 58) และศึกษาหลักการสร้างสรรค์นาฏยศิลป์ตามองค์ประกอบ 8 ประการ (Seanaei, 2016, pp.70-80) ซึ่งได้อธิบายหลักการสร้างสรรค์นาฏยศิลป์ที่มีความเกี่ยวข้องกับบทบาทการแสดง นักแสดง ลีลา นาฏยศิลป์ เครื่องแต่งกาย เสียง แสง พื้น ที่ และอุปกรณ์ โดยนำเสนอจัดกรอบแนวคิดการวิจัย ภาพ 1

ภาพ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้ เป็นงานวิจัยเชิงสร้างสรรค์ทางด้านศิลปกรรมศาสตร์ (Creative research in fine and applied arts) ผนวกกับการหาข้อมูลในรูปแบบงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ด้วยวิธีการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary study) ซึ่งได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ เลขที่ 028/64E20 วันที่ 6 กันยายน 2564 โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยตามลำดับดังต่อไปนี้

1. การกำหนดแนวคิด ด้วยการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม ซึ่งเป็นการสังเคราะห์การนำอัตลักษณ์สัญลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ที่เกิดการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นมากำหนดกระบวนการสร้างสรรค์ท่าทางการรำทำให้เกิดเป็นผลงานการแสดงทางนาฏยศิลป์ และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อนำไปใช้ร่างการออกแบบและพัฒนา

2. การออกแบบร่างและการพัฒนาแบบ ด้วยวิธีการสัมภาษณ์ โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง ซึ่งกำหนดแนวทางข้อคำถามที่ได้จากการศึกษาเชิงเอกสารในข้อที่ 1 กับกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 3 คน ซึ่งทำการเลือกแบบเจาะจงเป็นผู้เกี่ยวข้องที่มีประสบการณ์ในด้านประวัติศาสตร์ชุมชนธนบุรี ผู้มีความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และการทำขลุ่ยของชุมชนบางไส้ไก่ และผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการแสดงนาฏยศิลป์สร้างสรรค์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล ซึ่งได้รับความยินยอมในการให้เปิดเผยนามของผู้ให้สัมภาษณ์ร่วมกับการสังเกตภาพรวมของอากัปกริยาการแสดงท่าทางของผู้ให้สัมภาษณ์ และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อนำไปใช้ประกอบสร้างรูปแบบการสร้างสรรค์นาฏยศิลป์

3. การประกอบสร้าง ด้วยการนำผลที่ได้จากการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงเอกสารในข้อที่ 1 และการสัมภาษณ์ในข้อที่ 2 มาเก็บรายละเอียดตามหลักการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ 8 ประการ (Seanaei, 2016, pp.70-80) ดังนี้

3.1 การออกแบบบทการแสดง เป็นไปในรูปแบบการร้อยเรื่องราวเป็นลำดับเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง

3.2 การคัดเลือกนักแสดง จำนวน 15 คน กำหนดให้เป็นผู้ร่วมแสดงตามคุณสมบัติเป็นนักแสดงที่เข้ามา มีประสบการณ์การเข้าถึงบทบาทและการแสดงบทบาทในงานนาฏศิลป์สร้างสรรค์ โดยคำนึงถึงความสามารถทางการปฏิบัติการทางด้านนาฏศิลป์ในรูปแบบความสามารถทางนาฏศิลป์ไทย นาฏศิลป์ตะวันตก นาฏศิลป์ร่วมสมัย หรือนาฏศิลป์สร้างสรรค์

3.3 การออกแบบลีลานาฏศิลป์ โดยใช้การเคลื่อนไหวในชีวิตประจำวัน (Everyday movement) โดยหวังผลในความรู้ความเข้าใจของผู้รับชมที่มีลีลานาฏศิลป์ที่ไม่ซับซ้อน

3.4 การออกแบบเสียงประกอบการแสดง โดยสร้างสรรค์เพลงขึ้นมาใหม่ทั้งหมด 6 ท่อน โดยทำนองในแต่ละท่อน จะเป็นการบอกเล่าเรื่องราวของชาวลาวที่ได้เดินทางเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่บางไผ่ การดำรงชีวิต การปรับตัวและการพัฒนาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งทุกท่อนจะบรรเลงด้วยบันไดเสียงเพลงลาวตามทฤษฎีดนตรีไทย ในการบรรเลงแต่ละท่อนจะมีการสอดแทรกเครื่องดนตรีที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวลาว เพื่อให้เพลงมีสำเนียงของความเป็นลาวมากขึ้น เช่น การใช้แคนเป่านำขึ้นเพลงและเป่าสอดแทรกในเพลง การเป่าเดี่ยวขลุ่ยในบางท่อนเพลง นอกจากนั้นการบรรเลงในแต่ละท่อนเพลงจะมีกลองชนิดต่าง ๆ ทั้งกลองที่เป็นเครื่องดนตรีไทยและกลองที่เป็นเครื่องดนตรีสากล ดิน่าก่อนที่จะบรรเลงในแต่ละท่อนเพลง เพื่อทำผู้ชมรู้สึกคล้อยตามไปกับเรื่องราวของการแสดงนาฏศิลป์ให้สามารถเข้าใจได้ง่ายและไม่ซับซ้อน

3.5 การออกแบบอุปกรณ์ประกอบการแสดง คำนึงถึงอุปกรณ์ที่สามารถนำมาประกอบสร้างเข้ากับการออกแบบการแสดงในองค์ประกอบอื่น ๆ แล้วมีความสอดคล้องและสามารถสื่อสารความหมายได้อย่างหลากหลาย ในช่วงของการแสดงตามแนวคิดในการสร้างสรรค์ผลงาน

3.6 การออกแบบพื้นที่การแสดง คำนึงถึงช่วงสถานการณ์การระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่ยากลำบากต่อการนำการแสดงในรูปแบบการแสดงสดบนเวที คณะผู้วิจัยจึงเห็นควรว่าการออกแบบพื้นที่การแสดงนั้นจำเป็นต้องใช้พื้นที่ขนาดใหญ่ในการถ่ายทำลงในรูปแบบวีดิทัศน์สู่การเผยแพร่ต่อสาธารณชนในสื่อออนไลน์ ได้แก่ อาคารหอประชุมมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา อาคาร 1 ชั้น 4 กรุงเทพมหานคร

3.7 การออกแบบแสง คำนึงความปลอดภัยจากบุคคลภายนอก โดยเน้นความชัดเจนในการนำเสนอให้ผู้รับชมต้องสามารถเห็นการเคลื่อนไหว สีหน้าของนักแสดงได้อย่างชัดเจน

3.8 การออกแบบเครื่องแต่งกาย พิจารณาถึงประวัติความเป็นมาในพื้นที่ชุมชนบางไผ่ในการค้นหาอัตลักษณ์สู่การออกแบบเครื่องแต่งกาย เพื่อให้ได้มาถึงรูปแบบเครื่องแต่งกายที่สามารถสะท้อนเรื่องราวความเป็นมาของชนชาติลาว และเอกลักษณ์ของลายขลุ่ยทั้ง 7 ลาย ได้แก่ ลายไม้ขีดเงา ลายดอกพิกุล ลายกระจับจิบ ลายรดน้ำ ลายหกคะเมน ลายตลก และลายหิน

4. การนำเสนอผลงาน เป็นการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งออกเป็น 2 ช่วง ประกอบด้วย ช่วงการทดลองปฏิบัติการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ โดยในแต่ละครั้งคณะผู้วิจัยจะนำผลการทดลองให้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ วิชาการศึกษาในแบบสัมภาษณ์และผู้วิจัยนำผลการวิพากษ์มาพัฒนาในการทดลองสร้างสรรค์นาฏศิลป์ในครั้งต่อไปรวมทั้งสิ้น 5 ครั้ง และช่วงการบันทึกการแสดงการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ในรูปแบบวีดิทัศน์ผ่านสื่อสารสนเทศ

5. การประเมินผล กำหนดกลุ่มผู้เชี่ยวชาญแบบเจาะจง จำนวน 3 คน โดยพิจารณาคัดเลือกผู้ที่มีประสบการณ์ดำเนินงานสร้างสรรค์นาฏศิลป์ มีความสม่ำเสมอในการสร้างสรรค์ผลงาน หรือเป็นผู้ที่มีผลงานเผยแพร่ในระดับประเทศ หรือในระดับนานาชาติ มีองค์ความรู้และสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้นั้น ๆ ได้อย่างครอบคลุม และลึกซึ้ง ซึ่งเป็นผู้ดำรงตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่ง ได้แก่ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี อาจารย์สาขาวิชานาฏดุริยางคศาสตร์ แขนงนาฏศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี อาจารย์สาขาวิชานาฏศิลป์และการแสดง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี หัวหน้าแขนงวิชาศิลปะการละครและความเป็นผู้ประกอบการสร้างสรรค์ และอาจารย์สาขาวิชาศิลปะการละครและความเป็นผู้ประกอบการสร้างสรรค์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

เครื่องมือที่ใช้ในประเมินผลคือ แบบประเมินประสิทธิภาพ โดยมีข้อคำถามเกี่ยวกับความพึงพอใจ หรือความรู้สึกในองค์ประกอบการแสดงการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ ชุด รอยลาว ชลุ่มบางไล่ไก่ มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ได้แก่ ระดับ 5 เท่ากับมากที่สุด ระดับ 4 เท่ากับมาก ระดับ 3 เท่ากับปานกลาง ระดับ 2 เท่ากับน้อย และระดับ 1 เท่ากับน้อยที่สุด นำเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน พิจารณาให้คะแนนความเที่ยงตรงตามเนื้อหา วิเคราะห์คะแนนด้วยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Consistency : IOC) ตามวิธีการของ Rovinelli and Hambleton (1977, pp. 49-60) ได้เท่ากับ 1.00

การเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยการส่งไฟล์ข้อมูลพร้อมแบบประเมินให้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญประเมินประสิทธิภาพ ในผลงานการแสดงนาฏศิลป์ ชุด รอยลาว ชลุ่มบางไล่ไก่ ผ่านสื่อวีดิทัศน์ จากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ด้วยการหาค่าร้อยละของระดับความพึงพอใจ

ผลการวิจัย

การค้นหารูปแบบในการสร้างสรรค์นาฏศิลป์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นการทำชุลยของชุมชนบางไล่ไก่ (หมู่บ้านลาว) ภายใต้ชื่อชุดการแสดง “รอยลาว ชลุ่มบางไล่ไก่” แสดงผลการวิจัยใน 4 ประเด็น ดังต่อไปนี้

ผลการศึกษาประวัติและการพัฒนาการของชลุ่มบางไล่ไก่

ประวัติการเคลื่อนย้ายถิ่นของชุมชนลาว (บางไล่ไก่) โดยทำการสัมภาษณ์คุณธีรพันธ์ ช่วงพิชิต เมื่อวันที่ 30 กันยายน 2564 สรุปสาระสำคัญได้ว่า คุณลุงจรินทร์ ครูเครื่องดนตรี (ชุลย) ผู้มีชื่อเสียงในสมัยนั้นเคยเล่าให้ฟังด้วยความภาคภูมิใจว่าท่านคือ “เชลยลาว” ที่ถูกเรียกว่า “หรือผ่น” ซึ่งเป็นคำลาว ท่านได้กล่าวถึงบันทึกที่เก่าแก่ที่สุดของเดอ ลาร์ ลูแบร์ ไม่ได้แยกคนลาวออกจากคนไทย ความว่า “เอาเข้าจริง ๆ เลือดของคนสยามก็ระคนปนกัน” ในสมัยอยุธยาชาวลาวก็เป็นคนของสยามเช่นกัน ด้วยพื้นที่ของกรุงศรีอยุธยาเป็นเกาะจึงจำเป็นต้องมีสะพานที่ใช้สำหรับสัญจร นับรวมได้ 31 สะพาน ประกอบด้วย สะพานไม้ 15 แห่ง สะพานก่ออิฐถือปูน 15 แห่ง สะพานแลง 1 แห่ง ซึ่งบางไล่ไก่ คือชื่อคลองเล็ก ๆ ที่ปรากฏชื่อชุมชนในสมัยอยุธยาด้วย โดยสะพานนี้ยังคงมีอยู่จนถึงปัจจุบันเรียกว่า “สะพานบ้านสะพานลาว” อยู่ทางทิศตะวันตกของเกาะเมืองอยุธยา มีสิ่งที่น่าสนใจคือชาวลาวในอยุธยาได้รับอนุญาตให้อาศัยอยู่ภายในเกาะเมืองเช่นเดียวกับชาวมอญ จุดเริ่มต้นของการตั้งถิ่นฐานของชาวลาวเริ่มปี พ.ศ. 2322 ปลายสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ทรงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึก นำทัพเอาชนะต่อกรุงศรีสัตนาคานหุต กวาดต้อนเชลยและชะลอพระแก้วมรกตกลับมาในครั้งนั้นด้วย สอดคล้องกับว่าทกรรมที่น่าสนใจของคุณลุงจรินทร์ที่ท่านกล่าวว่าท่านเป็นเชลยลาว แต่คุณครูประสงค์ซึ่งประกอบอาชีพสร้างชุลยเช่นเดียวกันกล่าวว่าท่านไม่ใช่เชลยลาว แต่ท่านมากับพระแก้วมรกต ดังนั้นสิ่งเหล่านี้ก็คือเนื้อความเดียวกันกับการมีอยู่ของชุมชนบางไล่ไก่ของเชลยลาวหรือการเดินทางกับพระแก้วมรกต (Chuangpinit, Interview, September 30, 2021)

สำหรับการพัฒนารูปแบบขลุ่ยบางไล่ไก่และได้รับความนิยมจนถึงสังคมปัจจุบัน นั้น คุณนิศยา ฐูเจียมสิน ได้กล่าวว่า

“...ที่ผ่านมามีอาชีพการทำขลุ่ยไม่ได้เฟื่องฟูเหมือนสมัยก่อน ส่งผลให้หลาย ๆ ครั้วเรือนในชุมชนบางไล่ไก่เลิกอาชีพการทำขลุ่ย แต่ยังคงมีผู้สืบทอดอาชีพการทำขลุ่ยจนถึงปัจจุบัน นอกจากทำขลุ่ยเพื่อจำหน่ายแล้ว ยังถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำขลุ่ยให้กับผู้ที่สนใจอีกด้วย นอกจากขลุ่ยไม้คุณภาพดีที่มีราคาสูงอย่างขลุ่ยไม้รวกและขลุ่ยไม้เนื้อแข็งแล้ว ช่างทำขลุ่ยยังผลิตขลุ่ย PVC หรือขลุ่ยพลาสติกที่มีราคาต่ำด้วย เพื่อตอบสนองความต้องการขลุ่ยจำนวนมากที่มีราคาไม่แพง...

สำหรับการเรียนเป่าขลุ่ยนั้น ด้วยหลักสูตรการเรียนการสอนดนตรีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาทั่วประเทศ ที่กำหนดให้นักเรียนต้องเรียนรู้และปฏิบัติเครื่องดนตรีได้อย่างน้อยหนึ่งชนิด ขลุ่ยจึงนับเป็นเครื่องดนตรีที่เป็นตัวเลือกสำหรับสอนนักเรียนลำดับต้น ๆ เนื่องจากขลุ่ยเป็นเครื่องดนตรีขนาดเล็กสะดวกต่อการพกพาและมีราคาถูก อีกทั้งครูผู้สอนดนตรีส่วนมากมีความสามารถในการเป่าขลุ่ยอยู่แล้ว ส่งผลให้มีการสั่งซื้อขลุ่ย PVC ของชุมชนบางไล่ไก่สำหรับนักเรียนเป็นจำนวนมาก...

อีกหนึ่งเหตุผลที่ขลุ่ยบางไล่ไก่ได้รับความนิยมในหมู่นักดนตรีไทย และนับเป็นความภาคภูมิใจของช่างทำขลุ่ยบางไล่ไก่ คือ ครั้งหนึ่งช่างทำขลุ่ยชุมชนบางไล่ไก่ ได้มีโอกาสทำขลุ่ยถวายสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้ากรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี...” (Rujiumsinsin, Interview, September 30, 2021)

ผลการบูรณาการผลิตภัณฑ์ชุมชนกับนาฏยศิลป์

การบูรณาการผลิตภัณฑ์ชุมชนกับนาฏยศิลป์ พบว่า แต่เดิมนั้นขลุ่ยทำมาจากไม้รวก ที่พบได้ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย ขลุ่ยมี 5 ประเภท ได้แก่ อู้ ร่อง เพียง เคียง และหลิบ ขลุ่ยที่ทำจากไม้รวกในอดีตนั้น มักจะนิยมทำเป็นเครื่องประดับจากวัสดุอื่น ๆ ที่มีค่า เช่น ทองเหลือง งาช้าง และไม้มั่งคผล เพื่อความสวยงาม ต่อมาได้มีการพัฒนา นำไม้เนื้อแข็งเป็นวัสดุในการทำขลุ่ย ไม้พะยูงจิวดำ เป็นไม้เนื้อแข็งมีคุณสมบัติให้เสียงขลุ่ยมีความหวาน ไพเราะ เนื่องจากเป็นไม้มั่งคผลหลายชนิดที่ทำจากไม้พะยูงจิวดำจึงมีราคาสูงกว่าขลุ่ยไม้รวกมาก เมื่อการเป่าขลุ่ยเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลาย แต่ขลุ่ยไม้รวกและขลุ่ยไม้เนื้อแข็งนั้นมีราคาค่อนข้างสูง ในปัจจุบันจึงมีการใช้วัสดุทดแทนที่มีราคาถูกกว่ามาก โดยมีราคาต่ำสุดเลาะละ 50 บาท และสูงสุดถึงเลาะละ 20,000 บาท ขึ้นไป ทั้งนี้ราคาขึ้นอยู่กับวัสดุที่ใช้สำหรับทำขลุ่ย ปัจจุบันชาวบ้านที่ยังคงประกอบอาชีพการทำขลุ่ยแบบดั้งเดิมมีเพียง 3 ครั้วเรือน และยังคงเปิดสอนกรรมวิธีขั้นตอนองค์ความรู้ ภูมิปัญญา วัฒนธรรมการทำขลุ่ยแบบดั้งเดิมให้กับเยาวชน นักเรียน นักศึกษา และผู้ที่สนใจการทำขลุ่ยเพื่อสืบสานต่อไป นอกจากชนิดของไม้และคุณภาพของเสียงขลุ่ย “ลวดลาย” เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อขลุ่ยของนักดนตรีไทยหรือผู้ที่สนใจการทำขลุ่ย จากข้อสันนิษฐานของนักวิชาการหลายท่าน เชื่อว่าการทำลวดลายต่าง ๆ บนเลาขลุ่ยมีมาตั้งแต่สมัยโบราณ แต่ด้วยวัสดุเป็นไม้หลักฐานทางโบราณวัตถุย่อมเสื่อมสลายไปตามกาลเวลา บางลายเหลือไว้เพียงชื่อให้กล่าวถึง โดยไม่มีใครเคยเห็นหรือไม่รู้จักเลย เช่น ลายมะลิโรย ลายมะลิตุ้ม ลายรม เป็นต้น ลายรมนี้เชื่อกันว่าเป็นลายพิเศษมีขั้นตอนและกรรมวิธีที่ยุ่งยากซับซ้อน จึงเป็นเหตุให้ไม่เป็นที่นิยมทำและเลือนหายไปตามกาลเวลา คงเหลือไว้เพียงลวดลายง่าย ๆ ได้แก่ ขลุ่ยไม้ขัดเงา ลายหกดคะเมน ลายดอกพิกุล ลายกระจับ ลายตลก ลายรดน้ำ และลายหิน

ภาพ 2 ลายขลุ่ย

ที่มา : ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 30 กันยายน 2564 กำแพงทางเข้าชุมชนบางไส้ไก่ แขวงหิรัญรูจี เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร

จากการศึกษาพบว่านาฏศิลป์สามารถบูรณาการเข้ากับผลิตภัณฑ์ชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิต ประเพณีความเชื่อ สถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต ประเพณีและความเชื่อ เพื่อเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ชุมชนตลอดจนประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว เพื่อสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน ทั้งนี้ในการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏศิลป์ ดังเช่นการสัมภาษณ์เกี่ยวกับแรงบันดาลใจ ในการสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์กับการผสมผสานอัตลักษณ์ทางสัญลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ชุมชน

“...การแสดงประเภทระบำที่มีแนวคิดและแรงบันดาลใจมาจาก “อง” หรือ “ยาม” ของชาวไทยวน ในอำเภอเส้าไห้ จังหวัดสระบุรี อง เป็นสิ่งของที่ชาวไทยวนจะใช้ในชีวิตประจำวันในโอกาสต่าง ๆ เช่น การใช้ย้อมเพื่อการประกอบอาชีพทำไร่ นา การใช้ย้อมเพื่อใส่สิ่งของเครื่องใช้ ได้แก่ หมวก เงิน เสื้อผ้า ของใช้และของมีค่าอื่น ๆ รวมถึงการใช้ย้อมในขั้นตอนการทำอาหาร นอกจากนี้ ชาวไทยวนยังมีความเชื่อในเรื่องการเผาองยาม ไปพร้อมกับผู้เสียชีวิตเพื่อให้นำติดตัวไปในอีกภพภูมิ กล่าวได้ว่า อง มีความสำคัญและอยู่คู่กับวิถีชีวิตของชาวไทยวนอยู่เสมอจนเป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่มักจะเห็นว่าชาวไทยวนจะสพายองยามติดตัวไว้เสมอ...

...ในปัจจุบัน อง เป็นงานหัตถศิลป์สำคัญที่สร้างรายได้ให้กับผู้คนในชุมชนตลอดจนเป็นเครื่องที่แสดงถึง ความเป็นวัฒนธรรมที่ละเอียดอ่อน มีอัตลักษณ์ทั้งในด้านเทคนิคการทอ ลวดลาย สีและการตัดเย็บ ในปัจจุบันชาวไทยวนในอำเภอเส้าไห้ จังหวัดสระบุรี มีความพยายามที่จะอนุรักษ์ศิลปะการแสดงอันเป็นสื่อสัญลักษณ์ที่แสดงถึงวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเอง หากแต่เป็นการแสดงพื้นเมืองล้วนนาที่หิบบ ยืมมาใช้ โดยยังไม่มี การแสดงที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของชาวไทยวนสระบุรีโดยเฉพาะ ผู้สร้างสรรค์จึงมีแนวคิดที่นำองยามมาบูรณาการเข้ากับศาสตร์ทางด้านนาฏศิลป์ โดยสร้างสรรค์การแสดงขึ้นใหม่ ในรูปแบบนาฏศิลป์สร้างสรรค์เชิงอนุรักษ์ ประเภทระบำเพื่อนำเสนอคุณค่าทางวัฒนธรรมขององยามของชาวไทยวน สระบุรี...” (Ongthong, Interview, August 22, 2021)

ผลการสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์

ผลการสร้างสรรค์ทางนาฏศิลป์ ตามองค์ประกอบการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ 8 ประการ มีดังนี้

1. บทการแสดง วางโครงเรื่องเป็นช่วงการแสดง 3 ช่วง ประกอบด้วย ช่วงที่ 1 การย้ายถิ่นฐาน ช่วงที่ 2 วิถีชีวิตและการทำขลุ่ย และช่วงที่ 3 การทำลายขลุ่ย
2. นักแสดง จำนวน 15 คน ผู้มีความสามารถทางการปฏิบัติการทางด้านนาฏศิลป์ในรูปแบบความสามารถทางนาฏศิลป์ไทย นาฏศิลป์ตะวันตก นาฏศิลป์ร่วมสมัยหรือนาฏศิลป์สร้างสรรค์
3. ลีลานาฏศิลป์ แสดงตั้งแต่ภาพ 3 ถึงภาพ 5

ภาพ 3 ลีลานาฏศิลป์ที่ไม่ซับซ้อน และการพัฒนาการเคลื่อนไหวในชีวิตประจำวัน

ที่มา : ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 24 กันยายน 2564 ห้องประชุม มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา กรุงเทพมหานคร

ภาพ 3 คือช่วงแรก เป็นการพัฒนาการเคลื่อนไหวในชีวิตประจำวันโดยคำนึงถึงการใช้พื้นที่การแสดง ทั้งในแง่ระดับ การใช้พื้นที่ น้ำหนักการเคลื่อนไหว เช่น ท่าทางการเดินทางอพยพย้ายถิ่นฐาน ท่าทางการหาปลา ท่าทางการล่องเรือ ท่าทางการสร้างบ้าน เป็นต้น

ภาพ 4 ลีลานาฏศิลป์ร่วมกับการใช้อุปกรณ์ประกอบการแสดง

ที่มา : ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 24 กันยายน 2564 ห้องประชุม มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา กรุงเทพมหานคร

ภาพ 4 คือช่วงที่สอง เป็นการแสดงลีลาพร้อมกับการใช้อุปกรณ์ประกอบการแสดง คือ ไม้เนื้อแข็งที่มีความแข็งแรง และสามารถใช้ในการออกแบบลีลานาฏศิลป์ที่หลากหลาย นอกจากนั้นคณะผู้วิจัยเห็นว่าสาระที่คณะผู้วิจัย ต้องการสื่อไม่ได้ลดหายไป เช่น การสื่อเป็นเครื่องเล่น สื่อเป็นบ้าน สื่อเป็นอุปกรณ์ต่อสู้ และสื่อเป็นการทำขลุ่ย เป็นต้น

ภาพ 5 ลีลานาฏยศิลป์ได้รับแรงบันดาลใจจากลายขลุ่ยทั้ง 7 ลาย

ที่มา : ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 24 กันยายน 2564 ห้องประชุม มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา กรุงเทพมหานคร

ภาพ 5 คือช่วงสุดท้ายของการแสดงลีลานาฏยศิลป์โดยได้รับแรงบันดาลใจจากลายขลุ่ยทั้ง 7 ลาย พิจารณาถึงลายเส้นเป็นสำคัญ นำมาใช้ในการสร้างสรรค์ทั้งในด้าน การเคลื่อนไหวร่างกาย และการออกแบบการเคลื่อนที่บนพื้นที่แสดง

4. เสียงประกอบการแสดง ผลจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ของชาวลาวบางไส้ไก่และนำมาสู่การสร้างสรรค์เป็นบทเพลงเพื่อใช้ประกอบการแสดงชุด รอยลาวขลุ่ยบางไส้ไก่ คณะผู้วิจัยได้เลือกบันไดเสียงที่นำมาใช้ในการสร้างสรรค์เพลงประกอบการแสดงชุดนี้คือบันไดเสียง ด ร ม ช ล ซึ่งเป็นบันไดเสียงที่เหมาะสมที่สุดตามทฤษฎีดนตรีไทย ในการนำมาแต่งเพลงที่ต้องการสำเนียงลาวเพื่อใช้ประกอบการแสดง โครงสร้างของเพลงและรูปแบบการบรรเลงได้แนวคิดและแรงบันดาลใจมาจากข้อมูลประวัติความเป็นมาของชาวลาวในชุมชนบางไส้ไก่ โดยสร้างสรรค์เพลงขึ้นมาทั้งหมด 6 ท่อน ซึ่งทุกท่อนจะบรรเลงด้วยบันไดเสียงเพลงลาวตามทฤษฎีดนตรีไทย ในการบรรเลงแต่ละท่อนก็จะมีเครื่องดนตรีที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวลาว เช่น การใช้แคนหรือขลุ่ยเข้ามาเป่าเดี่ยวสอดแทรกในเพลงหรือการเป่าผสมวงเพื่อให้เพลงมีสำเนียงของความเป็นลาวมากขึ้น นอกจากนี้การบรรเลงในแต่ละท่อนเพลงจะมีกลองชนิดต่าง ๆ ทั้งกลองที่เป็นเครื่องดนตรีไทยและกลองที่เป็นเครื่องดนตรีสากล ตีนำก่อนบรรเลงในแต่ละท่อนเพลงให้ผู้ชมเกิดความรู้สึกคล้อยตามไปกับเรื่องราวในการแสดงนาฏยศิลป์ได้เข้าใจง่ายและไม่ซับซ้อน ผลจากการสร้างสรรค์บทเพลงประกอบการแสดง รอยลาว ขลุ่ยบางไส้ไก่ พบว่าเพลงมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับการนำเสนอของนาฏยศิลป์ทำให้ชุดการแสดงมีความโดดเด่นมากขึ้น และสามารถสื่อสารเรื่องราวถึงผู้ชมได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการแสดงชุด รอยลาวบางไส้ไก่ ได้เป็นอย่างดี

5. อุปกรณ์ประกอบการแสดง ไม้เนื้อแข็งสีน้ำตาล กลึงกลม ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 4 เซนติเมตร ยาว 150 เซนติเมตร มีความแข็งแรงและสามารถใช้ในการออกแบบลีลานาฏยศิลป์ที่หลากหลาย

6. พื้นที่การแสดง ใช้พื้นที่ขนาดใหญ่ในการถ่ายทำลงในรูปแบบวีดิทัศน์สู่การเผยแพร่ต่อสาธารณชนในสื่อออนไลน์ต่าง ๆ ดังนั้น ในการออกแบบพื้นที่การแสดงในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยคำนึงถึงสถานที่ที่มีความกว้างขนาด 6 เมตร และความยาวขนาด 12 เมตร ซึ่งจะสามารถครอบคลุมการภาพการแสดงที่ต้องการนำเสนอ

7. แสง ต้องการความชัดเจนในการนำเสนอที่ผู้รับชมต้องสามารถเห็นการเคลื่อนไหว สีหน้าของนักแสดงได้อย่างชัดเจน

8. เครื่องแต่งกาย แสดงดังภาพ 6

ภาพ 6 เครื่องแต่งกายนักแสดงหญิงและนักแสดงชาย

ที่มา : ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 24 กันยายน 2564 ห้องประชุม มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา กรุงเทพมหานคร

ภาพ 6 เป็นการแสดงการแต่งกายนักแสดงหญิงและนักแสดงชายที่สามารถสะท้อนเรื่องราว ความเป็นมาของชนชาติลาว และเอกลักษณ์ของลาชลุ่ยทั้ง 7 ลาย ได้แก่ ลายไม้ขีดเงา ลายดอกพิกุล ลายกระจับ ลายรดน้ำ ลายหอคะเมน ลายตลก และลายหิน โดยการใช้นำสีน้ำตาลอ่อน ตัดเย็บเสื่อลักษณะแขนงุดและกางเกงขายาว โดยที่ขากางเกงมีลักษณะบานออกกว้างเพื่อไม่ให้เป็นอุปสรรคของนักแสดงในการเคลื่อนไหว ผ้าห้อยข้าง ใช้ผ้าสีแดงเข้ม มีลายเพื่อให้ดูเด่นชัดขึ้นเมื่อเทียบกับสีเสื่อและกางเกงมีการปล่อยชายผ้า การใช้ผ้าสีแดงเลือดหมูพับเป็นแนวยาวผืนเล็ก พันรอบสะเอว ใช้เครื่องเงินโดยที่เป็นสร้อยคอเส้น ผู้หญิงมีจี้ ต่างหู ปิ่นปักผมเป็นรูปดอกไม้ลักษณะคล้ายดอกจำปาลาว

ภาพ 7 ภาพรวมบรรยากาศการแสดงผลงานสร้างสรรค์นาฏศิลป์ ชุด รอยลาว ชลุ่ยบางไล่ไก่

ที่มา : ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 24 กันยายน 2564 ห้องประชุม มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา กรุงเทพมหานคร

ภาพ 7 เป็นภาพบรรยากาศการแสดงโดยรวม ซึ่งได้ทำการบันทึกวีดิทัศน์การแสดงนำเสนอผลงานสร้างสรรค์นาฏศิลป์ ชุด รอยลาว ขลุ่ยบางไส้ไก่ ทั้ง 3 ช่วง ตามองค์ประกอบที่ได้ออกแบบขึ้น 8 ประการ ณ หอประชุม มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา กรุงเทพมหานคร

ผลการประเมินประสิทธิภาพผลงานสร้างสรรค์นาฏศิลป์ ชุด รอยลาว ขลุ่ยบางไส้ไก่

การประเมินประสิทธิภาพผลงานสร้างสรรค์นาฏศิลป์ ชุด รอยลาว ขลุ่ยบางไส้ไก่ แสดงดังตาราง 1

ตาราง 1 ผลการประเมินผลงานการแสดงนาฏศิลป์ ชุด รอยลาว ขลุ่ยบางไส้ไก่

ลำดับ	รายการประเมิน	ร้อยละของระดับความพึงพอใจหรือความรู้สึก				
		มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
1	ด้านบทการแสดง (Plot)	55.56	44.44	-	-	-
2	ด้านนักแสดง (Performer)	66.67	33.33	-	-	-
3	ด้านการออกแบบลีลา (Choreography)	100	-	-	-	-
4	ด้านการออกแบบเสียง (Sound)	50.00	50.00	-	-	-
5	ด้านการออกแบบอุปกรณ์ประกอบการแสดง (Props)	66.67	33.33	-	-	-
6	ด้านออกแบบพื้นที่แสดง (Acting Area)	66.67	33.33	-	-	-
7	ด้านการออกแบบเครื่องแต่งกาย (Costume)	-	66.67	33.33	-	-
8	ด้านการออกแบบแสง (Lighting)	66.67	-	33.33	-	-

จากตาราง 1 พบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความพึงพอใจหรือความรู้สึกด้านการออกแบบลีลามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 100.00 ได้มีข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอันมีประโยชน์ คือ 1) ในช่วงที่ 1 ควรเพิ่มเติมสาเหตุการอพยพย้ายถิ่นฐานกลุ่มชาวลาวเวียงจันทร์ซึ่งเป็นฐานข้อมูลทางประวัติศาสตร์ เพื่อเป็นองค์ความรู้และการสร้างความเข้าใจต่อผู้แสดงให้สามารถถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึกจากภูมิหลังต่อเนื่องมาจนถึงการตั้งถิ่นฐานได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น และควรอธิบายแนวคิดในช่วงสุดท้ายหลังจากการแสดงลายหินเพื่อให้การแสดงสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น 2) การแสดงใช้ผู้แสดงจำนวนมาก ทำให้บางช่วงการแสดงที่นักแสดงแต่ละกลุ่มแสดงพร้อมกัน ทำให้มีจุดดึงสายตาของผู้ชมหลายจุดและมีความน่าสนใจ และ 3) ขนาดของพื้นที่ที่ใช้แสดง ผลงานค่อนข้างเล็กไปเมื่อเทียบกับจำนวนนักแสดง จึงทำให้ภาพการแสดงบางภาพดูซ้อนทับกันบ้างนิดหน่อย แต่นับได้ว่าใช้พื้นที่การแสดงได้คุ้มค่ายิ่งถ้าได้การจัดแสงที่สามารถเฉพาะเจาะจงในพื้นที่การแสดงบางส่วนที่สอดคล้องกับบทการแสดงยิ่งจะช่วยเสริมให้การแสดงชุดนี้มีมิติและอารมณ์ได้อย่างดีมากขึ้น รวมไปถึงเครื่องแต่งกายการแสดงถ้าชุดการแสดงมีพัฒนาาร่วมไปกับเรื่องราวที่นำเสนออีกก็จะยิ่งช่วยส่งเสริมให้การแสดงดูกลมกล่อมน่าสนใจมากขึ้นอีก สำหรับการแสดงชุดนี้มีความน่าสนใจสามารถนำไปพัฒนาต่อในลักษณะของการวิจัยและพัฒนา (R & D) ได้อีกด้วย

อภิปรายผล

การวางโครงสร้างบทการแสดงแบ่งออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่ ช่วงการย้ายถิ่นฐาน ช่วงวิถีชีวิตและการทำขลุ่ย และช่วงการทำลายขลุ่ยซึ่งสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของนิตยา ฐิติธรรมสินธุ์ที่ได้ให้สัมภาษณ์ถึงกรอพยพของชาวลาวที่มาตั้งรกรากที่สยามจึงได้นำวิชาความรู้เชิงช่างติดตัวและการสืบทอดองค์ความรู้ต่อ จะเห็นได้เพียงการทำ “ขลุ่ย” เพียงเท่านั้น ด้วยสาเหตุจากความระลึกถึงบ้านเกิดเมืองนอนในแผ่นดินประเทศลาว ขลุ่ยบางไส้ไก่มีลวดลายที่เป็นลายดั้งเดิมและงดงาม ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน (Rujiumsinsin, Interview, September 30, 2021) ด้านการคัดเลือกนักแสดงคณะผู้วิจัยคำนึงถึงความสำคัญที่สุด คือ นักแสดง ซึ่งถือได้ว่าเป็นผู้ถ่ายทอดอารมณ์สู่ภาษาทางกายในการแสดง

นั้น ๆ รวมไปถึงทักษะทางการแสดงที่ได้สั่งสมจากการแสดงบนเวที นอกจากนี้ นักแสดงยังเป็นผู้สร้างความคล้อยตามให้แก่ผู้ชมในทางตรง ซึ่งนักแสดงต้องมีบุคลิกของตนเองมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวในที่นี่ไม่ได้หมายถึงพรสวรรค์ แต่เป็นสิ่งที่นักแสดงสามารถสร้างขึ้นได้โดยอาศัยหลักการฝึกฝนทางร่างกาย โดยการทำให้ซ้ำแล้วซ้ำอีก จนร่างกายเกิดความจำ เกิดความชำนาญ มั่นใจ และพร้อมที่จะนำออกมาใช้ได้ทุกที่ทุกเวลา (Furaj, 2011, p. 91) การสร้างสรรค์ครั้งนี้ จึงต้องมีการคัดเลือกนักแสดงที่มีความเหมาะสมกับการแสดงนั้น ๆ คือการใช้นักแสดงผู้มีความสามารถทางนาฏยศิลป์ที่เหมาะสมกับงานสร้างสรรค์เป็นสำคัญ ด้านลีลา นาฏยศิลป์สามารถนำสิ่งที่ประสพการณ์อันเป็นแรงบันดาลใจในชีวิต และนำบริบทต่าง ๆ มาปรับใช้ในงานสร้างสรรค์ทางด้านนาฏยศิลป์ จนเกิดเป็นรูปแบบเฉพาะได้ โดยการออกแบบลีลา นาฏยศิลป์ อาจเริ่มต้นจากการค้นสดทางนาฏยศิลป์ (Improvisation) ซึ่งทำให้เกิดการดัดแปลงภาพของนักแสดงออกมา แล้วนำมาพัฒนาหรือปรับปรุงให้เข้ากับการแสดงแต่ละชิ้นได้ การออกแบบลีลาจากกระบวนการสากลเป็นสิ่งที่นิยมกระทำ โดยเริ่มจากการหาแรงบันดาลใจการทดลอง และการปรับปรุงท่าทาง แต่ในงานสร้างสรรค์ใหม่ ๆ อาจจะเริ่มต้นการออกแบบลีลา นาฏยศิลป์จากสิ่งที่พบเห็นได้จากชีวิตประจำวันซึ่งเป็นแรงบันดาลใจจากการสังเกต (Mattayomnan, 2015, p. 63) ด้านเสียง คณะผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความสัมพันธ์ทางการแสดง และสร้างอารมณ์ความรู้สึก ทำให้ผู้ชมรู้สึกคล้อยตามไปกับเรื่องราวในการแสดง และทำให้นักแสดงเข้าถึงบทบาทได้อย่างดี การนำเครื่องดนตรีมาใช้เพื่อสร้างความสัมพันธ์ในการแสดงนั้นนอกจากจะเป็นการสร้างบรรยากาศแล้วยังคำนึงถึงความสำคัญในแง่มุมต่าง ๆ อันสอดคล้องกับความเห็นของจารุณี หงส์จารุ ถึงบทบาทของดนตรีในฐานะส่วนประกอบในละคร (Incidental music) คือ 1) สร้างบรรยากาศ 2) เน้นหรือทำให้เกิดอารมณ์คล้อยตาม 3) นำเข้าเรื่อง 4) เชื่อมจากฉากหนึ่งไปสู่อีกฉากหนึ่ง หรือจากเวลาหนึ่งไปสู่อีกเวลาหนึ่ง 5) เพิ่มความสุนทรีย์ในละคร และ 6) ประกอบการเดินร่า (Hongcharu, 2007, p. 123) การออกแบบพื้นที่แสดงและการออกแบบแสงสำหรับการสร้างสรรค์ผลงานนาฏยศิลป์ ชุด รอยลาว ชลุ่มบางไส้ไก่ นั้น คณะผู้วิจัยเล็งเห็นว่าหากการสร้างสรรค์จำกัดรูปแบบพื้นที่และประเภทของแสงที่นำมาใช้การแสดงนั้นอาจจะส่งผลกระทบต่อผลการนำการแสดงชุดนี้ออกเผยแพร่ตามสถานที่ต่าง ๆ ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงมุ่งให้ความสำคัญต่อเนื้อหาและรูปแบบการแสดงที่สามารถสื่อสารเนื้อหาออกมาได้อย่างชัดเจนอันเป็นการทำลายข้อจำกัดขององค์ประกอบด้านพื้นที่การแสดงและแสง ด้านเครื่องแต่งกายคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการออกแบบโดยศึกษาถึงประวัติความเป็นมาโดยมุ่งถึงสามารถสื่อถึงเรื่องราว บุคลิก ลักษณะนิสัยในการแสดง ผ่านการวิเคราะห์อย่างเป็นเหตุเป็นผลสอดคล้องกับทฤษฎีจิต จีวาภาที่ได้ให้ความเห็นว่าเครื่องแต่งกายเป็นสิ่งที่ถ่ายทอดความคิด ข้อมูลและความรู้สึก และเป็นที่ผู้ออกแบบค้นพบในละครและแสดงความคิดออกมา ไม่ใช่ความคิดของคนอื่น การออกแบบเครื่องแต่งกายจะประสบความสำเร็จได้นั้น นอกจากจะขึ้นอยู่กับการวิเคราะห์ตีความตัวละครอย่างเป็นเหตุเป็นผลแล้ว ยังขึ้นอยู่กับความสามารถของนักแสดงที่ใช้เครื่องแต่งกายนั้นให้เป็นส่วนหนึ่งของตัวละคร เช่น การเดิน การยืน การนั่ง การเคลื่อนไหวต่าง ๆ เป็นต้น นักแสดงจะแสดงบทบาทของตนเองผ่านภาพลักษณ์ที่ผู้ออกแบบสร้างไว้ซึ่งแสดงถึงทิศทาง การนำเสนอ และบรรยากาศของละคร (Jiwakanon, 2007, p. 143)

ข้อเสนอแนะ

จากคำแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิในการวิพากษ์การแสดงการสร้างสรรค์นาฏยศิลป์ ชุด รอยลาว ชลุ่มบางไส้ไก่ สามารถนำไปพัฒนาต่อยอดสู่แนวทางการออกแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) หรือ R & D ซึ่งเป็นการศึกษาในวงการอุตสาหกรรม โดยมีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาคุณภาพสินค้า การผลิตภัณฑ์ใหม่หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่หรือพัฒนากระบวนการ ระบบหรือวิธีการทำงาน เพื่อให้ได้สิ่งที่ดีขึ้นกว่าเดิม ก่อนที่จะนำผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาดซึ่ง R & D เป็นลักษณะหนึ่งของวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research)

การดำเนินงานวิจัยสร้างสรรค์นาฏศิลป์ ชุด รอยลาว ขลุ่ยบางไส้ไก่ภายใต้สถานการณ์โควิด-19 คณะผู้วิจัยจำเป็นต้องวางแผนในการดำเนินกิจกรรมต่อปัญหาต่าง ๆ ได้แก่ การปิดสถานที่ การที่นักแสดงยังฉีดวัคซีนไม่ครบตามกำหนดของรัฐบาล ซึ่งเป็นอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในการวิจัย ดังนั้น คณะผู้วิจัยจำเป็นต้องหาหนทางให้งานวิจัยสร้างสรรค์ชุดนี้สามารถดำเนินกิจกรรมได้ อาทิ ส่งเสริมให้นักศึกษาเข้ารับวัคซีนให้ครบถ้วน มีมาตรการในการป้องกัน คัดกรองก่อนเข้ามาทำกิจกรรม ไปจนถึงการสร้างสรรคงานนาฏศิลป์ชุดนี้และบันทึกเป็นวิดีโอที่ส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิประเมิน ดังนั้น การระบาดของไวรัสโควิด-19 จึงเป็นอุปสรรคที่ทำให้คณะผู้วิจัยค้นหาช่องทางใหม่ ๆ ในการดำเนินโครงการวิจัยให้บรรลุเป้าหมาย

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณทุนอุดหนุนงานวิจัยจากงบประมาณบริการวิชาการ โครงการพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิต อย่างยั่งยืนในชุมชน กิจกรรมวิจัยผลงานนาฏศิลป์สร้างสรรค์ ชุด รอยลาว ขลุ่ยบางไส้ไก่ คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

เอกสารอ้างอิง

- Asawasemachai, T. (2021). The Ideas of the Creation of Contemporary Dance Through Poachangkavit Chant. *Journal of Humanities and Social Bansomdejchaopraya Rajabhat University*, 16(1), 150-176. (In Thai)
- Chareonrob, C., Kreitkong, A., & Wongsrikeaw, K. (2016). *The Inheritance of local Wisdom in fine and applied arts, at the Thonburi district by local Wisdom information system*. Research report. Thonburi Rajabhat University, Bangkok. (In Thai)
- Chuangpinit, T., Mr. (2021, 30 September). Expert in the Office of Arts and Culture, Bansomdejchaopraya Rajabhat University. *Interview*. (In Thai)
- Furaj, S. (2011). *Mime: The Art of Posture and Movement*. Bangkok : Thammasat Printing House. (In Thai)
- Hongcharu, J. (2007). *Theatrical review*. Bangkok : Chulalongkorn University. (In Thai)
- Intangible cultural heritage. (2006). *Faun Sao Mai. Performing Arts*. Retrieved May 26, 2021, from <http://ich.culture.go.th/index.php/th/ich/performing-arts/236-performance/310-----m-s> (In Thai)
- Jiwakanon, R. (2007). *Theatrical review*. (3rd ed.). Bangkok : Chulalongkorn University. (In Thai)
- Jutaviphat, W. (1999). *Thai Handicrafts, Background and Current production. Case study: Flute Making*. Bangkok : N. p. (In Thai)
- Mattayomnan, W. (2015). *The Creation of Dance from Concept upon Narayana's Reincarnations*. Dissertation, Doctor of Fine and Applied Arts Program in Fine and Applied Arts, Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University, Bangkok. (In Thai)

- Onghong, T. (2021, 22 August). Lecturer, Angthong College of Dramatic Arts Bunditpatanasilpa Institute Ministry of Culture. Integration of community products with dance arts. *Interview*. (In Thai)
- Onghong, T. (2022). The Creation of Performance “Thong Thai Yuan”. *NRRU Community Research Journal*, 16(3), 56-69. (In Thai)
- Phothiyen, K. (2019). Creative Thinking: Talent that teachers should create to student. *Journal of Education Silpakorn University*, 17(1), 9-27. (In Thai)
- Rovinelli, R. J., & Hambleton, R. K. (1977). On the use of content specialists in the assessment of criterion-referenced test item validity. *Dutch Journal for Educational Research*, 2, 49-60.
- Rujjumsin, N. (2021, 30 September). Bang sai kai Community Philosopher (Laos Village). *Interview*. (In Thai)
- Seanaei, T. (2016). *The Creation of Contemporary Dance on the Theme of ‘Women who were Mentally Affected by the Insurgency in the South of Thailand*. Dissertation, Doctor of Fine and Applied Arts Program in Fine and Applied Arts, Faculty of Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University, Bangkok. (In Thai)
- Sujchaya, S. (ed.). (1999). *“A traveler...for understanding of the land”: Thonburi*. Bangkok : Bangkok Printing House. (In Thai)
- Suwancharas, S., Akkahad, D., Wichaidit, J., & Deshchaisri, R. (2019). The Development of Information and Communication Technology Skill with the Participation of the Community to Enhance Marketing and Conservation of Ban Lao Bamboo Flute Local Wisdom. *Journal of Graduate Studies Valaya Alongkron Rajabhat University*, 13(1), 63-74. (In Thai)
- Theeravaravissitt, N. (2016). *The Creation of a Dance Based on the Concept of Samma Ditthi*. Dissertation, Doctor of Fine and Applied Arts Program in Fine and Applied Arts, Chulalongkorn University, Bangkok. (In Thai)